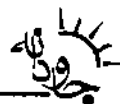

پیشگیری از بزه‌دیدگی اطفال
در
سیاست جنایی ایران و اسناد بین‌المللی

تألیف
مجتبی نقدی نژاد

سرشناسه : نقدی نژاد، مجتبی، ۱۳۶۳-
 عنوان و نام پدیدآور : پیشگیری از بزه‌دیدگی اطفال در سیاست جنایی ایران و اسناد بین‌المللی /
 مؤلف: مجتبی نقدی نژاد
 مشخصات نشر : تهران: جاودانه، جنگل ۱۳۹۰.
 مشخصات ظاهری : ۲۰۸ ص.
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۱۵۸-۱۰۵-۲
 وضعیت فهرست‌نویسی: فیفا
 یادداشت : کتابنامه.
 موضوع : نوجوانان بزهکار - - وضع حقوقی و قوانین
 موضوع : نوجوانان بزهکار - - وضع حقوقی و قوانین - - ایران
 موضوع : کودکان (حقوق بین‌الملل)
 موضوع : کودکان - - جرایم علیه
 رده‌بندی کنگره : ۳۴۵/۰۳
 رده‌بندی دیویی : ۳۴۵/۰۳
 شماره کتابشناسی ملی: ۲۴۳۹۱۲۰

عنوان کتاب: پیشگیری از بزه‌دیدگی اطفال در سیاست جنایی ایران و اسناد بین‌المللی
 مؤلف: مجتبی نقدی نژاد
 ناشر: انتشارات جاودانه، جنگل
 ناظر فنی: امین لشکری
 نوبت و سال چاپ: دوم (اول از ناشر)، ۱۳۹۰
 قطع و تیراژ: وزیری، ۱۰۰۰ نسخه
 قیمت: ۴۰۰۰۰ ریال
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۵۸-۱۰۵-۲

email://Info@junglepub.org

http://www.junglepub.org

تلفن: ۰۶۶۴۸۲۸۳۰، ۰۶۶۴۸۶۱۱۵-۲۱

۰۳۱۱-۳۲۰۵۰۶۷، ۳۲۰۳۸۰۰-۹

«حق چاپ برای ناشر محفوظ است»

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

مقدمه

بخش اول - پیشگیری از بزه‌دیدگی اطفال

۲	مقدمه
۵	فصل اول - بزه‌دیدگی اطفال
۵	مبحث اول - تاریخچه پیدایش بزه‌دیدگی‌شناسی اطفال
۶	گفتار اول - سال‌های ۱۹۹۰ - ۱۸۶۰ (دوران شکل‌گیری مفهوم کودک‌آزاری)
۷	گفتار دوم - سال‌های ۲۰۰۹ - ۱۹۹۰ (دوره پیشگیری از کودک‌آزاری)
۸	مبحث دوم - مفاهیم و تعاریف
۸	گفتار اول - تعریف طفل
۱۱	گفتار دوم - تعریف بزه‌دیدگی اطفال
۱۳	گفتار سوم - تعریف طفل بزه‌دیده
۱۳	۱- طفل بزه‌دیده در معنای عام
۱۳	۲- طفل بزه‌دیده در معنای خاص
۱۵	مبحث سوم - انواع بزه‌دیدگی اطفال
۱۵	گفتار اول - بزه‌دیدگی اطفال بر حسب موضوع
۱۵	۱- بزه‌دیدگی جسمانی
۱۶	۲- بزه‌دیدگی جنسی
۱۷	۳- بزه‌دیدگی عاطفی و روانی

- ۴- مسامحه و غفلت ۱۷
- گفتار دوم- بزه‌دیدگی نخستین- دومین و بزه‌دیدگی مکرر اطفال ۱۸
- ۱- بزه‌دیدگی نخستین- دومین اطفال ۱۸
- ۲- بزه‌دیدگی مکرر اطفال ۲۰
- گفتار سوم- بزه‌دیده ایده‌آل- غیر ایده‌آل و بزه‌دیدگی خاص- غیر خاص ۲۰
- ۱- بزه‌دیدگی ایده‌آل- بزه‌دیده غیر ایده‌آل (بزه‌دیده سرزنش‌پذیر) ۲۰
- ۲- بزه‌دیدگی خاص- بزه‌دیدگی غیر خاص ۲۱
- فصل دوم- علل بزه‌دیدگی اطفال و پیشگیری از آن ۲۳**
- مبحث اول- علل پیدایش بزه‌دیدگی اطفال ۲۴
- گفتار اول- علل اجتماعی و محیطی ۲۴
- ۱- والدین ۲۵
- ۲- جمعیت خانواده ۲۶
- ۳- سابقه بیماری جسمی یا روانی در خانواده ۲۶
- ۴- طلاق و جدایی در خانواده ۲۶
- ۵- سابقه اعتیاد در خانواده ۲۷
- ۶- سابقه محکومیت یا سوءپیشینه خانواده ۲۷
- ۷- تک والدینی بودن ۲۷
- ۸- انزوای اجتماعی خانواده ۲۸
- ۹- وجود تعارضات و اختلالات خانوادگی ۲۸
- ۱۰- شرایط اقتصادی خانواده ۲۸
- ۱۱- مذهب خانواده ۲۹
- ۱۲- منطقه محل سکونت خانواده ۲۹
- ۱۳- اشتغال کودکان خانواده ۳۰
- ۱۴- عوامل مربوط به کودکان آزار دیده ۳۱
- گفتار دوم- عوامل سیاسی و فرهنگی ۳۲
- گفتار سوم- عوامل آموزشی ۳۵
- گفتار چهارم- علل روانشناختی و بالینی ۳۶

۱- علل روانشناختی	۳۶
۲- علل بالینی	۳۸
مبحث دوم- انواع پیشگیری از بزه‌دیدگی اطفال	۴۰
گفتار اول- پیشگیری اجتماعی از بزه‌دیدگی اطفال	۴۲
۱- محیط اجتماعی عمومی	۴۲
۲- محیط اجتماعی شخصی	۴۵
گفتار دوم- پیشگیری وضعی از بزه‌دیدگی اطفال	۵۷
۱- پلیس کودک	۵۹
۲- سازمان‌های غیر دولتی	۶۰
۳- تأسیس نهادهای ملی حقوق کودک	۶۲

بخش دوم- سیاست جنایی ایران در قبال پیشگیری از بزه‌دیدگی اطفال

مقدمه	۶۶
فصل اول- سیاست جنایی تقنینی در قبال پیشگیری از بزه‌دیدگی اطفال	۶۹
مبحث اول- جنبه ماهوی سیاست جنایی تقنینی در قبال پیشگیری از بزه‌دیدگی اطفال	۷۰
گفتار اول- جرم‌انگاری حمایتی	۷۳
۱- حمایت کیفری ساده	۷۴
۲- حمایت کیفری افتراقی	۷۴
گفتار دوم- کیفرگذاری حمایتی	۷۸
۱- تشدید کیفر مرتکبان جرایم علیه کودکان	۷۸
۲- اعمال کیفرهای مالی	۸۰
۳- اعمال کیفر دنباله‌دار	۸۱
گفتار سوم- پیش‌بینی سازوکار جبران آثار ناشی از بزه‌دیدگی	۸۲
۱- جبران آثار مادی ناشی از بزه‌دیدگی	۸۳
۲- جبران آثار معنوی ناشی از بزه‌دیدگی	۸۴
مبحث دوم- جنبه شکلی سیاست جنایی تقنینی در قبال پیشگیری از بزه‌دیدگی اطفال	۸۴

گفتار اول- مراجع و نهادهای مرتبط با طفل بزه‌دیده در فرآیند کیفری ۸۸

۱- مراجع رسیدگی به جرم علیه کودک ۸۸

۲- مقامات و دست‌اندرکاران مرتبط با طفل بزه‌دیده در فرآیند کیفری ... ۹۰

گفتار دوم- تشریفات ناظر بر طفل بزه‌دیده در فرآیند کیفری ۹۱

۱- اطلاع‌رسانی در خصوص فرآیند کیفری ۹۱

۲- کمک‌های مؤثر ۹۲

۳- حمایت از کودک در برابر آسیب‌های احتمالی و تأمین امنیت وی ۹۳

۴- حفظ حریم خصوصی ۹۴

۵- برخورد عادلانه ۹۵

گفتار سوم- تشریفات خاص ناظر بر طفل بزه‌دیده در فرآیند کیفری ۹۵

۱- تشریفات مرحله قبل از رسیدگی در دادگاه ۹۵

۲- تشریفات خاص ناظر بر طفل بزه‌دیده در دادگاه ۹۹

۳- تشریفات خاص ناظر بر طفل بزه‌دیده در مرحله اجرای حکم ۱۰۳

گفتار چهارم- تشکیلات ناظر بر طفل بزه‌دیده در فرآیند کیفری ۱۰۴

۱- تشکیلات اجرایی ۱۰۵

۲- تشکیلات قضایی ۱۰۸

فصل دوم- سیاست جنایی قضایی، اجرایی و مشارکتی در قبال پیشگیری از

بزه‌دیدگی اطفال ۱۰۹

مبحث اول- سیاست جنایی قضایی در قبال پیشگیری از بزه‌دیدگی اطفال ۱۱۰

گفتار اول- کشف، تعقیب و تحقیق ۱۱۰

گفتار دوم- رسیدگی ۱۱۱

گفتار سوم- صدور حکم ۱۱۳

مبحث دوم- سیاست جنایی اجرایی و مشارکتی در قبال پیشگیری از بزه‌دیدگی اطفال ۱۱۴

گفتار اول- سیاست جنایی اجرایی ۱۱۵

۱- نهادهای نگهداری کودکان ۱۱۵

۲- نهادهای و موسسات خدماتی و حمایتی ۱۱۶

گفتار دوم- سیاست جنایی مشارکتی ۱۲۱

بخش سوم - سیاست جنایی بین‌المللی در قبال پیشگیری از بزه‌دیدگی اطفال

مقدمه.....	۱۲۶
فصل اول - جنبه ماهوی سیاست جنایی بین‌المللی در قبال پیشگیری از بزه‌دیدگی اطفال.....	۱۲۷
مبحث اول - کنوانسیون حقوق کودک به مثابه زیربنای سیاست جنایی در قبال بزه‌دیدگی اطفال.....	۱۲۸
گفتار اول - اصول زیربنایی.....	۱۲۸
۱- عدم تبعیض.....	۱۲۸
۲- رعایت منافع کودکان.....	۱۲۸
۳- حق حیات، بقا و رشد.....	۱۲۹
۴- احترام به دیدگاه‌های کودک.....	۱۲۹
گفتار دوم - سایر حقوق اساسی کودکان.....	۱۳۰
۱- حق برخورداری از حمایت.....	۱۳۰
۲- حق مشارکت و آزادی‌های مدنی.....	۱۳۱
۳- حق تأمین.....	۱۳۲
۴- حق برخورداری از بهداشت.....	۱۳۳
۵- حق برخورداری از آموزش و اوقات فراغت و انجام فعالیت‌های فرهنگی.....	۱۳۳
مبحث دوم - اقدامات بین‌المللی در زمینه حمایت از اطفال در برابر مواد مخدر.....	۱۳۵
گفتار اول - سوءاستفاده از کودکان در جرایم مواد مخدر.....	۱۳۵
۱- تهدید جهانی علیه کودکان.....	۱۳۶
۲- درک سوءاستفاده از مواد مخدر.....	۱۳۶
گفتار دوم - بزه‌دیدگی کودکان در زمینه مواد مخدر (کودکان در معرض خطر) و حمایت از آنها.....	۱۳۷
۱- حمایت‌های آموزشی و اجتماعی.....	۱۳۸
۲- حمایت‌های قانونی و اجرایی.....	۱۳۹

- ۳- حمایت‌های پیشگیرانه ۱۴۰
- مبحث سوم- اقدامات بین‌المللی در زمینه مقابله با بزه‌دیدگی جنسی، قاچاق و بهره‌کشی از کار اطفال ۱۴۰
- گفتار اول- سوءاستفاده از کودک برای هرزه‌نگاری و مقابله با استعمار جنسی آنها در اسناد بین‌المللی ۱۴۰
- گفتار دوم- اقدامات بین‌المللی برای مقابله با قاچاق اطفال ۱۴۷
- گفتار سوم- اقدامات بین‌المللی در مقابله با بهره‌کشی از کار اطفال ۱۵۲
- ۱- اشتغال کودکان در مشاغل صنعتی ۱۵۲
- ۲- اشتغال کودکان در بخش کشاورزی و کارهای سخت ۱۵۳
- ۳- بدترین اشکال کار کودکان ۱۵۴
- ۴- اشتغال کودکان در امور غیر صنعتی ۱۵۵
- ۵- اشتغال کودکان در معادن ۱۵۶
- مبحث چهارم- حمایت از اطفال در برابر بزه‌دیدگی روانی، تحصیلی و ولادتی ۱۵۶
- گفتار اول- حمایت‌های به عمل آمده از اطفال در زمینه ترک انفاق، توهین، عدم تحویل و رها کردن کودک ۱۵۶
- گفتار دوم- حمایت از اطفال در مقابل ربودن و اختفا ۱۵۸
- گفتار سوم- حمایت از حقوق تحصیلی اطفال ۱۵۸
- ۱- اعلامیه جهانی حقوق بشر ۱۵۹
- ۲- میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ۱۵۹
- ۳- کنوانسیون حقوق کودک ۱۶۰
- مبحث پنجم- حمایت از اطفال و پیشگیری از بزه‌دیدگی آنها در مداخلات مسلحانه ۱۶۱
- گفتار اول- بررسی وضعیت کودکان آواره و بی‌سرپرست ۱۶۱
- ۱- کودکان آواره و بی‌سرپرست ۱۶۲
- ۲- حمایت‌های حقوقی ۱۶۲
- گفتار دوم- بازپروری و حمایت عملی از کودکان آواره و بی‌سرپرست ۱۶۳
- ۱- نقش سازمان‌های غیردولتی و مجامع عمومی در حمایت از کودکان بزه‌دیده ۱۶۳
- ۲- مجازات مرتکبان جرایم جنگی بر ضد کودکان ۱۶۴

- گفتار سوم- بررسی سایر اشکال بزه‌دیدی در جنگ ۱۶۵
- ۱- استفاده از کودکان به عنوان سرباز ۱۶۵
- ۲- تعرض علیه سلامت کودکان ۱۶۶

فصل دوم- جنبه شکلی سیاست جنایی بین‌المللی در قبال پیشگیری از

بزه‌دیدی اطفال ۱۶۹

مبحث اول- مراجع و نهادهای مرتبط با طفل بزه‌دیده در فرآیند کیفری ۱۷۲

گفتار اول- مراجع رسیدگی کننده به جرم علیه کودک ۱۷۲

۱- مراجع رسمی ۱۷۲

۲- مراجع غیر رسمی ۱۷۳

گفتار دوم- سایر مراجع مرتبط با طفل بزه‌دیده در فرآیند کیفری ۱۷۳

مبحث دوم- مقامات و دست‌اندرکاران مرتبط با طفل بزه‌دیده در فرآیند کیفری ۱۷۳

گفتار اول- آموزش به مقامات و دست‌اندرکاران ۱۷۴

گفتار دوم- وظایف مقامات و دست‌اندرکاران ۱۷۴

۱- کرامت انسانی ۱۷۵

۲- عدم تبعیض ۱۷۵

۳- مهم‌ترین منافع کودک ۱۷۵

مبحث سوم- تشریفات ناظر بر طفل بزه‌دیده در فرآیند کیفری ۱۷۶

گفتار اول- تشریفات عام ناظر بر طفل بزه‌دیده در فرآیند کیفری ۱۷۷

۱- اطلاع‌رسانی در خصوص فرآیند کیفری ۱۷۷

۲- کمک‌های مؤثر ۱۷۷

۳- حمایت از کودکان در برابر آسیب‌های احتمالی ۱۷۷

۴- حفظ حریم خصوصی ۱۷۸

گفتار دوم- تشریفات خاص ناظر بر طفل بزه‌دیده در فرآیند کیفری ۱۷۹

۱- تشریفات ناظر بر مرحله قبل از رسیدگی در دادگاه ۱۷۹

۲- تشریفات ناظر در دادگاه ۱۸۰

۳- تشریفات ناظر در مرحله اجرای حکم ۱۸۲

منابع و مآخذ ۱۸۳

مقدمه

کودکان به عنوان آسیب‌پذیرترین قشر جامعه، همواره مظلوم‌ترین و ستم‌دیده‌ترین افراد بوده‌اند. تاریخ پیدایش کودک‌آزاری به زمان‌هایی که انسان خود را شناخته است بر می‌گردد. در زمان‌های قدیم کودک به عنوان کالا داد و ستد می‌شد و هیچ حقی نسبت به اعتراض به حقوق از دست رفته خود نداشت. با گذشت زمان و متمدن شدن جوامع، نسبت به حقوق اطفال توجه بیشتری داده شد و جوامع داخلی و بین‌المللی نیز به احیاء حقوق کودکان پرداخته‌اند. کودکان به لحاظ ویژگی‌های جسمی و روحی خاص نیازمند سیاست‌های متفاوت نسبت به بزرگسالان می‌باشند. آسیب‌پذیری فرد از نظر معیار آسیب‌شناسانه سن، نه تنها در برخی از شاخه‌های علوم جنایی (مانند جرم‌شناسی و حقوق کیفری فنی یا خاص - گرایش کودکان و نوجوانان) جایگاه ویژه‌ای دارد، بلکه موضوع یکی از شاخه‌های سیاست جنایی افتراقی است. در حقوق کیفری کودکان و نوجوانان، کودک موجود انسانی است که از نظر ویژگی بدنی و روانی با بزرگسالان متفاوت است. این تفاوت او را بیش از بزرگسالان در برابر کژروی و بزهکاری آسیب‌پذیر می‌سازد. از دیدگاه جرم‌شناسی نیز، گستره تدابیر روان‌شناسانه و اجتماعی برای مداخله در پیشگیری از رفتارهای کژروانه با پایان دادن به عواملی که فرد را از دوران کودکی در آستانه خطر قرار می‌دهد، دربردارنده افراد آسیب‌پذیری است که امکان بزهکاری‌شان در آینده همواره وجود دارد. در مورد این افراد ممکن است جابجایی نقش بزهکار - بزه‌دیده بسیار متداول باشد. بدین ترتیب این رهیافت نو که در نوشتگان علوم جنایی از آن به پیشگیری زودرس یاد می‌کنند، از یافته‌های بزه‌دیده‌شناسی نیز سرچشمه می‌گیرد. در اینجا با اصطلاحی به نام کودک در معرض خطر یا در آستانه خطر روبه‌رو می‌شویم که به کودکی گفته می‌شود که سلامت بدنی، روانی و

اخلاقی او در آستانه خطر شدید است. هرگاه این خطر شدید ویژگی مجرمانه داشته باشد، کودک در معرض خطر بزه‌دیدگی انگاشته می‌شود. همچنین، کودک در آستانه خطر ممکن است با ادامه وضعیت خطر را در آینده به بزه‌دیده تبدیل شود.

در نوشتگان علوم جنایی برجسته‌ترین تعبیری که به منزله یک اصطلاح فنی درباره بزه‌دیدگی کودکان به کار می‌رود، بدرفتاری با کودک یا کودک‌آزاری است. کودک‌آزاری، عبارت است از آسیب رساندن بدنی، روانی یا عاطفی عمدی یا از روی غفلت به یک کودک، به ویژه به شکل بدرفتاری یا سوءاستفاده جنسی یا ترک کودک توسط پدر و مادر یا پرستار کودک که به بهره‌کشی یا سوءاستفاده، آسیب شدید بدنی، روانی یا عاطفی، بدرفتاری یا سوءاستفاده جنسی، یا مرگ کودک بینجامد. بر پایه پژوهش‌های جرم‌شناسان، بر خلاف پندار همگان، کودکان زیر یک سال، بیشتر از دیگر گروه‌های سنی در آستانه خطر بزه‌دیدگی عمدی هستند. بسیاری از این کودکان را پدر و مادران یا پرستاران‌شان بزه‌دیده می‌سازند. به‌طور کلی از دیدگاه جرم‌شناسی میان آسیب‌پذیری بزه‌دیده، شخصی یا خصوصی بودن ارتکاب جرم‌ها و رؤیت‌پذیری کم جرم واقع شده، پیوند چشمگیری وجود دارد. در سال‌های گذشته، رسانه‌ها از رسوایی‌های فراوان کودک‌آزاری گسترده در مراکز مراقبتی محلی پرده برداشته‌اند. نمونه دیگر این کودک‌آزاری‌ها سوءاستفاده جنسی زنان از کودکان است، تصویر قالبی اجتماعی زنانگی و مادر بودن به این معناست که عدالت جنایی و نظام‌های حمایت از کودکان به‌طور کلی از شناسایی زنان به منزله مرتکب سوءاستفاده جنسی ناتوانند و اینکه شرح رویداد بزه‌دیدگی این کودکان به سوی نادیده انگاشته شدن یا کم‌ارزش جلوه دادن جهت یافته است. فراتر از اینها در جرم‌شناسی، آسیب‌پذیری فرد یکی از معیارهای اصلی طبقه‌بندی در بزه‌دیده‌شناسی نخستین است که در یکی از این طبقه‌بندی‌ها، کودکان بزه‌دیده بر پایه معیار آسیب‌شناسانه سن، از بزرگسالان بزه‌دیده جدا می‌شوند. پیامد چنین دیدگاهی عبارت بود از دگرگونی نگرش‌ها در چگونگی برخورد با بزهکاری نوجوانان که به پیدایش شاخه نوبی در سیاست جنایی به نام سیاست جنایی افتراقی در برابر کودکان و نوجوانان انجامید.^۱

این گرایش نو، بر بکارگیری تدابیر ویژه نسبت به کودکان و نوجوانان تأکید می‌کند،

تدابیری که با داشتن ویژگی‌های آموزشی-پرورشی، به حمایت از این قشر آسیب‌پذیر در برابر کژروی‌ها و بزهکاری می‌انديشد. هم‌سو با این تحولات، مقررات بین‌المللی که در اسناد الزام‌آوری مانند کنوانسیون حقوق کودک بازتاب یافته‌اند، بر حمایت ویژه از کودکان و بکارگیری تدابیر آموزشی-پرورشی و بازپرورانه تأکید می‌کند. برای نمونه، ماده ۳۹ کنوانسیون حقوق کودک، کشورهای عضو را متعهد می‌سازد که همه اقدام‌هایی را که برای تسریع بهبودی بدنی و روانی کودک بزه‌دیده لازم است، به کار بندند. دولت ایران نیز به این کنوانسیون پیوسته است، ولی حمایت‌های دولت ایران بیشتر در سطح سیاست جنایی تقنینی و در چارچوب حمایت کیفری نمود دارد، که از آن جمله می‌توان به مواد ۱۱۲، ۱۹۸، ۱۴۷ و... قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۰ و مواد ۶۴۶، ۶۴۲، ۶۳۱ و... از قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۵ و نیز در سطح سیاست جنایی تقنینی می‌توان به قانون حمایت از کودکان و نوجوانان (۱۳۸۱/۹/۲۵) اشاره کرد که کودک‌آزاری را جرم و سزاوار کیفرهای حبس و جزای نقدی دانسته است که نشانه‌هایی از بزه‌دیده‌شناسی حمایتی در آن آشکار است. یکی دیگر از پیشرفت‌هایی که این بار از بُعد آیین دادرسی بر پایه یک سیاست جنایی افتراقی صورت گرفته است، «لایحه قانون تشکیل دادگاه اطفال و نوجوانان» است که مقررات آن را نیز می‌توان از دیدگاه بزه‌دیده‌شناسی تفسیر کرد. زیرا در این‌جا بزهکاری کودک یا نوجوان به منزله یک ناهنجاری نگرسته می‌شود که ممکن است از بزه‌دیدگی او در گذشته برخاسته باشد. وانگهی در صورت برخورد نادرست با بزهکاری روی داده، مرتکب نوجوان ممکن است در آستانه بزه‌دیدگی قرار بگیرد. از این‌رو سیاست جنایی افتراقی ایجاب می‌کند که حتی زمانی که یک کودک یا نوجوان رفتاری مرتکب می‌شود که ماهیت آن با جرم‌های بزرگسالان یکسان است، به دلیل آسیب‌پذیر بودن، به ویژه از دیدگاه سن، پاسخی متناسب و سازگار با این وضعیت آسیب‌شناسانه برگزیده شود.^۱ گذشته از تدابیر کیفری، نمونه‌های پراکنده‌ای از تدابیر غیرکیفری را در حمایت از کودکان آسیب‌پذیر می‌توان شناسایی کرد که به نوعی با بزه‌دیدگی این قشر آسیب‌پذیر نیز پیوند می‌خورند. برای نمونه می‌توان از قانون تأمین زنان و کودکان بی‌سرپرست (مصوب ۱۳۷۱) نام برد که کودکان بی‌سرپرست را به منزله کودکانی تعریف می‌کند که «بنا به علتی، به‌طور دائم یا موقت سرپرست خود را از دست داده باشند.» به این تدابیر تقنینی باید پاره‌ای تدابیر اجرایی از سوی برخی نهادها

مانند سازمان بهزیستی را افزود که بر پایه قانون اساسی برای برنامه‌ریزی، هماهنگی و ارزشیابی و تهیه ملاک‌ها و استانداردهای خدماتی به ویژه در زمینه حمایت از زمینه‌هایی چون جمع کردن کودکان خیابانی، ایجاد خانه‌های سلامت برای دختران و راه اندازی طرح‌هایی مانند طرح مرکز مداخله در بحران‌های اجتماعی، طرح جایگزینی کودکان خیابانی و طرح سازماندهی موارد آزار و اذیت کودکان فعالیت می‌کند. نهادهای دولتی یاد شده در اجرای این طرح‌ها با سازمان‌های غیردولتی علاقمند به کار در این زمینه همکاری داشته‌اند.^۱

www.ketab.ir

بخش اول

پیشگیری از بزه‌دیدگی اطفال

www.kotab.ir

بحث پیشگیری از بزهکاری و بزه‌دیدی از مباحثی است که در دهه‌های اخیر وارد حوزه جرم‌شناسی شده است. همان‌طور که می‌دانیم نخستین وظیفه سنتی مجازات، ارباب جمعی، منصرف ساختن و یا بازداشتن از آنچه قانونگذار نهی کرده است، می‌باشد. انریکو فری ایتالیایی نخستین کسی بود که از پیشگیری و جانشین‌های کیفری برای مهار جرم و مقابله با بزهکاری سخن به میان آورد. او با ارائه قانون اشباع جنایی، نقش کیفر را در انصراف بزهکار از بزهکاری زیر سؤال برد و کیفر را فاقد ارزش جمعی دانست. در ارتباط با دومین وظیفه سنتی کیفر که همان پیشگیری خاص بر اثر ارباب فردی است، باید گفت که کیفر برای جرمی که به منظور رفع نیاز صورت گرفته است، کارایی چندانی ندارد و مجازات سودجویی را از بین نمی‌برد. این امر در بین حیوانات، کودک و حتی فرد بزرگسال نیز به اثبات رسیده است. در حقیقت، کیفر فرد را وادار به انتخاب نوعی خاص از رفتار با احتیاط می‌کند.^۱ جرم‌شناسی با هدف پیشگیری از بزهکاری و پیشگیری از تکرار جرم به طبقه‌بندی بزهکاران می‌پردازد. امروزه در کنار یادگیری نهادهای کیفری و قهرآمیز با در نظر گرفتن محدودیت و کارایی این نهادها، بر پیشگیری مشارکتی تأکید می‌شود. در نتیجه اقدام‌های فری، مفهوم و اصطلاح پیشگیری وارد متون جرم‌شناسی شده و امروزه در سیاست جنایی سازمان ملل متحد، شورای اروپا و سیاست جنایی بسیاری از کشورها پیشگیری، یعنی اتخاذ و اعمال اقدام‌ها و تدابیر غیر کیفری و غیر سرکوبگر به منظور جلوگیری از وقوع جرایم، دارای جایگاه ویژه‌ای است که خود حکایت از پذیرش رویکردی با رهیافت کلان نسبت به جرم و کنترل آن دارد. در مورد پیشگیری از بزه‌دیدی که ارتباط تنگاتنگی با پیشگیری از بزهکاری در مورد اطفال و نوجوانان دارد، اتخاذ تدابیری برای جلوگیری از بزه‌دیدی، در واقع تدابیری برای پیشگیری از بزهکاری است. در بحث پیشگیری از بزه‌دیدی اطفال یک سری مشکلات وجود دارد که در مورد افراد بزرگسال وجود ندارد و لذا نیازمند برنامه‌ای

خاص و کنترل شده برای اعمال و اتخاذ تدابیر پیشگیری است. مثلاً آزارهایی که توسط نزدیکان یا والدین نسبت به کودک انجام می‌شود، در بسیاری از موارد به علت عدم کشف و پیگیری، دارای ضمانت اجرا نمی‌باشد. به همین دلیل، حمایت‌های غیر کیفری و کنشی در رابطه با بزه‌دیدگی و حمایت از حقوق کودک از جایگاه خاصی برخوردار است. بزه‌دیدگی که یک پدیده زیستی، اجتماعی و روانی است، اتخاذ تدابیر همه‌جانبه از سوی جامعه به ویژه، در مورد اطفال که به لحاظ موقعیت خاص روحی و جسمی نیاز به تدابیر پیشگیرانه افتراقی نسبت به بزرگسالان دارند ضروری است. وجود یک طفل بزه‌دیده تا حد بسیار زیادی موید عدم توجه جامعه نسبت به وی بوده و نیاز به اهمیت ویژه و خاص در مورد پیشگیری از بزه‌دیدگی اطفال دارد.

دانش نوین بزه‌دیده‌شناسی اطفال می‌کوشد تا علاوه بر تأکید بر وظیفه جامعه به منظور تلاش برای حفظ امنیت اطفال جامعه، بویژه اطفال آسیب‌پذیر، اطفال کارگر، پناهنده، روستایی و معلول و... خود آنان را نیز تشویق نماید تا با به کارگیری فنون و راهبردهای پیشگیری از بزه‌دیدگی اطفال در مقابل بزهکاران بزرگسال بالقوه از بزه‌دیدگی مصون بمانند. حمایت از اطفال در مقابل بزهکار تنها به اطفال بزه‌دیده منتهی نمی‌شود، بلکه اطفال بزهکار را شامل می‌شود. زیرا بزهکاری طفل می‌تواند به بزه‌دیدگی او بیانجامد و تمایز مرز این دو مشکل است. به‌طور کلی سیاست جنایی ایران در این زمینه بایستی مبتنی بر مبارزه با بزه‌دیدگی و حمایت از طفل بزهکار باشد به این معنی که با هرگونه بزه‌دیدگی طفل مبارزه نمود (حتی با اعزام به نهادها و مؤسسات) و برای اطفالی که اعمال رفتار او موجب نقض قانون کیفری است با اتخاذ تدابیر اصلاحی و درمانی روش حمایتی را در پی گرفت. البته این نوع سیاست به خاطر آسیب‌پذیری آنان به لحاظ وضعیت روحی و جسمی آنان است.